

lóban azt jelzi, hogy prózairodalmunk maradandó értékét kell üdvözölnünk e kisregényben. Egyúttal pedig mindannak a beteljesedését, amit már Šćepanović *Hat lépés a homokon* (Šest koraka na pesku) és a *Goluža úr halála* című novellájában is ott találhatunk — teljes kibontakozásában, sokrétűségében viszont a *Szájában föld* című, a *Hidban* is közölt, kisregényében élvezhetünk.

Persze, ez az élvezet nem a cukorkaszopogató gondtalan élvezetéhez hasonló, hanem inkább arra az anteusi erőre, amikor a földet érintve — mintegy a mitológiai alak példájára — mi is úgy érezzük, hogy ilyen mű olvasása után akár a világot is ki tudnánk fordítani a sarkából. Nem, nem oktalan erőfitogtatásból, hanem lázadásból: a gonoszság ellen, amely két évezred mindenemű művészi tiltakozása, jóra intő szándéka ellenére is beárnyékolja az emberi kapcsolatokat.

Branimir Šćepanović *Szájában föld* című kisregénye, akárcsak a Budapesten magyarul is kiadott *Az a gyalázatos nyár*, erőteljes hozzájárulás a megrendült kapcsolatok helyreállítására. Mindkét mű rangos irodalmi alkotás, jó olvasmány, a *Szájában föld* pedig gondolati, filozófiai mélységével, több dimenziós voltával a megkülönböztetett figyelmet is megérdemli.

Egy valamit azonban — ennyi dicsérő szó után — a *Hat lépés a homokon* című novellától kezdve a *Goluža úr haláláig* és a *Szájában föld* című kisregényig kritikai észrevételként sem hallgathatunk el: az említett művek jól bejáródott, jól kiaknázott helyzeteit, konstrukcióit többé már nem ismételheti meg Šćepanović. Még akkor se, ha a magyar- és a világirodalomban is számtalan példát tudunk arra, hogy valaki alapjaiban véve ugyanazt a témát variálta egész életén át.

Alkotómunkássága zenitjére érkezett prózaíróknak, ha újat akar hozni iro-

dalmunkba, ezt az utat, ezt a fejlődési szakaszt le kell zárnia, mert különben önismétlésbe, modorosságba esik.

SZÜCS Imre

SZÍNHÁZI FELJEGYZÉSEK

Egri Viktor: *A rivalda fényében*, Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1975.

A magyar nyelvű nemzetiségi színházi társulatok munkájáról, indulásáról, fejlődéséről, jelenéről, tehát a színházak történetéről, vagy a nemzetiségi magyar nyelvű drámaírásról jobbra csak lapok, folyóiratok tudósítanak. Elvértve jelennek meg a romániai, a csehszlovákiai és a jugoszláviai magyar színjátszást és drámaírást a maga egészében vagy fejlődésének egyes korszakaiban vizsgáló könyvek. Nálunk például eddig mindössze egy, no nem könyv, csupán füzet őriz alig több mint két tucat színikritikát. És ennyi az egész.

A csehszlovákiai magyar szépiróként ismert Egri Viktor *A rivalda fényében* c. könyvét olvasva látjuk csak igazán, milyen jó volna, ha az említett magyar nyelvű társulatok szórványos vendégjátékain túl (gondolunk itt a marosvásárhelyiek vajdasági, illetve a szabadkai társulat romániai vendégjátékaira) könyvek segítségével, kritikai közvetítéssel közelebbről is megismerhetnénk e színházak történetét, repertoárját. Annál is inkább, mert a nemzetiségi színházak már funkciójuknál és rendeltetésüknél fogva is azonos vagy hasonló művelődésügyi szerepet töltenek be. Nyilvánvaló tehát, hogy sok közös problémájuk van, de ugyanakkor különbözőnek is egymástól, játéktílusban például, lévén, hogy mindegyikre hatással van saját környezetének szín-

játszása is. Éppen ezért lennének igen izgalmasak ezek a könyvek, mint ahogy ilyen vonatkozásban valóban sokatmondó Egri Viktoré is, különösen a kötetet záró fejezet, amelyben a komáromi Magyar Területi Színházzal (MATESZ) és e színháznak Kassán székelő és az ország keleti felében élő magyarság színházi életét ápoló részével foglalkozik.

A fűszöveg igen találóan „szabálytalan színházi kalauznak” nevezi a könyvet, hiszen Egri különösebb logikai sorrend nélkül vezet bennünket a színházi könyvek világából a magyarországi, elsősorban pesti színházak előadásain keresztül a cseh és a szlovák színjátszásig, elidőzve egy-egy jelentősebb szovjet produkción is és jut végül a már említett, számunkra legizgalmasabb fejezetig, a szlovákiai magyar társulatokig. Egri nemcsak a konkrét produkciók foglalkoztatják, hanem a színház mint egész, de el-elkalandozik — lévén, hogy maga is drámaíró — a drámaírás problémáiba is. Így lesz valóban „szabálytalan” kötet, hiszen a könyv közös nevezője csupán a színjátszás és drámairodalom. Persze nem kérhetjük számon tőle a szilárdabb egységet, mert a kötet nyilván csak arra vállalkozott, hogy egy helyen közölje a szerzőnek 1954-től napjainkig napilapokban, folyóiratokban, műsorfüzetekben közölt írásait.

Egri Viktor Kováts Miklósnak a két háború közötti csehszlovákiai magyar színjátszásról és drámairodalomról szóló monográfiájára írt recenziójában világítja meg a mai csehszlovákiai színházi élet előzményeit. Egri Viktor, mint a két háború közötti irodalmi élet aktív részvevője, nem pusztán tolmácsolója és ismertetője a monográfiának, hanem a szerzővel polemizáló fél is, minek eredményeképp a mai olvasó, ha nem is ismeri az említett monográfiát, körképet kap az 1918 és 1938 közötti csehszlovákiai magyar színjátszásról éppúgy, mint a drámairodalom-

ról. E recenzió vezet be az olvasót a mai csehszlovákiai magyar színházi kérdések ismertetésébe is. Nyilvánvaló, hogy Egri Viktor csak a sikerültebb, majd hógynem színháztörténeti jelentőséggel bíró előadásokról írt kritikáit vette kötetbe, megrajzolva a színház fejlődési paraboláját is. Igen érdekes megfigyelni, hogy a MATESZ produkciói közül melyek keltették fel a szerző figyelmét. 1954-ben még Csiky Gergely Ingenyélők (Proletárok címen jobban ismert) és Szigligeti Ede A csikos c. színműve, tehát a népszínmű volt a színházi sikert biztosító műfaj, mintegy azt a színháztörténeti alapszabályt érvényesítve, hogy előbb az előző korszakok értékeit és eredményeit kell elsajátítani, hogy kialakuljanak a továbblépés lehetőségei. A MATESZ további fontosabb állomásai Bródy Sándor A tanítónő c., immár komoly társadalmi problémával foglalkozó drámája, majd Dobozy Imre Holnap folytatjuk vitadrámája és Raffai Sarolta Diplomások c. színműve. A világirodalmi alkotások közül a MATESZ a hazai klasszikustól, Čapektól indul és jut el Miller A salemi boszorkányok c. drámájáig vagy Steinbeck Egerek és emberek c. művéig.

Egri egy helyütt kitér Nušić Bánatos örökösök (mi Gyászoló családnak fordítottuk) c. vígjátékára is, melyről megállapítja, hogy „mondanivalója annyira elavult, hogy már a szerző szűkebb hazájában is csak amatőr színjátszók műsorán szerepel”. Nos, ha Egri állítása nem is egészen helyénvaló, abban bizonyára igaza van, hogy Krleža drámái vagy Marin Držić Dundo Maroje c. műve szerencsésébb választás lett volna.

Az 1969-ben alakult kassai Thália Színházat a fennállásának ötödik évre készült kritikai mérlegből úgy ismerjük meg, mint útkereső, a reper-toárból ítélve, a MATESZ-nál kísér-

letezőbb, talán fiatalosabb szellemű színházat.

Mindkét társulat elsődleges feladatának tartja a csehszlovákiai magyar drámairodalom ápolását. Végzik is ezt

a szerepet nagy sikerrel. Ha a könyv csak ezzel a tanulsággal szolgálna, akkor is érdemes lenne kezünkbe venni.

BORDÁS Győző

EGY LEXIKOGRÁFIAI REMEKMŰRŐL

Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár, I. kötet (A—C); Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila; Kriterion Könyvkiadó, Budapest, 1975.

Gyönyörű, „tömör-szép” kötet, mondhatja a méltató ezúttal is, miként mondtotta volt — Szabó Lőrinc másfél évtizeddel ezelőtt megjelent gyűjteményes verseskötete kapcsán — az egyik kortárs kritikus. Hatalmas kötet, hatalmas munka, s rögtön azt is hozzátehetjük: a magyar lexikográfia korszakalkotó jelentőségű alkotása Szabó T. Attila professzor Szótörténeti Tára. S annak is csak első kötete, hisz, miként azt egyik nyilatkozatából tudjuk: a most kézhez vett kötetet még legalább hat-hét hasonló fogja követni a későbbi esztendőkből. Olyan monumentális szótárirodalmi mű megjelenésének vagyunk tehát tanúi, amely — ha teljessé válik —, címszavainak számát tekintve fölülmül minden eddigi, nyelvünk régi szóállományát számba vevő alkotást.

Tudatában vagyunk annak, hogy egy korszakalkotó lexikográfiai munkát és jelentőségét kurta „kritikában” méltatni lehetetlen; a Szótörténeti Tárát nyilvánvalóan nyelvész, néprajzos, művelődéstörténész és más szakemberek sora fogja érdemeiben és tudományos alapossággal vizsgálni. Jelen jegyzetünk mindössze tiszteltetés a Mű és alkotója előtt.

Meditációnkat Szabó T. Attila roppant munkája, kitarása és az anyanyelv előtti alázata említésével kezdetnének. Mert nevezhető-e másnak, mint alázatnak, ha valaki emberöltőnyi időt tölt el a nyelv múltjának, a szavak századok előtti életének vizsgálatával? „Egy élet munkáját fordítottam *magánosan* a gyűjtésre...” — olvashattuk Szabó T. Attila egyik 1968-ban keletkezett tanulmányában, s a „magánosan” szónak itt külön hangsúlya volt, hisz akkor még nem volt szó a Tár kiadásáról. S itt álljunk meg egy pillanatra. Tudjuk, hogy napjainkban egy-egy jelentős lexikográfiai munka anyagának összehordásában, az anyag megszerkesztésében és sajtó alá rendezésében szakemberek és munkatársak hada vesz részt; csak az ilyen team-szerű munka teszi lehetővé, hogy egy-egy szótár belátható időn belül befejeztesse, élő nyelvi anyag esetében pedig, hogy címszóanyaga csak kis mértékben kullogjon az élő nyelvhasználat mögött. (Gondoljunk az *Ertelmező Szótár* munkálataira, amelyben — miként azt Szabó T. Attila említi — legalább ötven szakember vett részt, és a mű másfél évtized alatt készült el!) Ezeknek az adatoknak fényében válik igazán világossá, hogy milyen hőszi teljesítmény *ötven* éven át dolgozni egy szótár anyagán, egyedül, a publikálás reménye, kiadói biztatás nélkül.

A méltatónak nem szándéka ismertetni ezen a helyen a magyar nyelvtörténeti szótárirodalom történetét, ez olvasható Szabó T. Attila tanulmányaiban éppúgy, mint a *Tár* Tájékoztatójában, vagy más vonatkozó szakirodalomban is